

TİC106U

Dış Ticaretle İlgili Kurumlar ve Kuruluşlar

Kısa özet

1-Diş Ticarete Ulusal Ve Uluslararası Kurum Ve Kuruluşların Önemi

Dış Ticarete Ulusal Kurum ve Kuruluşların Yeri

Bir ÷lkede siyasi iktidarı elinde bulunduran hükümetler dış ekonomi politikası kapsamında dış ticaret, yabancı yatırımlar, sermaye akımları ve dış yardımlar gibi alanlarda çeşitli tedbirler alırlar. Dış ekonomi politikası (özelde dış ticaret politikası) kapsamındaki bu tedbirler/önlemler tek bir bakanlık veya kurumu ilgilendirmemektedir. Türkiye’de ihracat, ithalat ve dış ticaret ile ilgili anlaşmaların hazırlanması, müzakere edilmesi ve söz konusu anlaşmaların uygulanması ile ilgili görev **Ticaret Bakanlığına** verilmiştir.

Dış Ticaret Kurallarının Belirlenmesinde Görev Alan Ulusal Kurum ve Kuruluşlar:Günümüzde birbirinden farklı mal ve hizmetlerin dış ticareti yapılmakta, bu mal ve hizmetler farklı kurum, kuruluş ve bakanlıkları ilgilendirmekte dolayısıyla dış ticaret kuralları belirlenirken ilgili kurum ve bakanlıklarla yakın iş birliği gerekmektedir. Türkiye’de Ticaret Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile Türk Standartları Enstitüsü (TSE), Türk Patent ve Marka Kurumu (TPMK) ve Türkiye Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) gibi bakanlık ve kurumların dış ekonomi politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında çeşitli görevleri vardır. Bu bakanlık ve kurumların görevleri 3 ve 4’üncü Bölümlerde yer almaktadır. Her sektör için dış ticaretin temel kuralları Ticaret Bakanlığı ve söz konusu sektörle ilgili bakanlık ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içinde belirlenir.

Dış Ticaret Rejimi ve İhracat İşlemleri:İhracat işlemlerinde uyulması gereken kurallar İhracat Rejimi Kararı ve buna ilişkin yönetmelik ve tebliğler ve diğer mevzuat, Dahilde İşleme Rejimi, Hariçte İşleme Rejimi ve Vergi, Resim, Harç İstisnası’na göre belirlenir. **Geniş anlamda** ihracat rejimi 4458 sayılı *Gümrük Kanunu ve bu kanunun dayanak teşkil ettiği Gümrük Yönetmeliği başta olmak üzere gümrük mevzuatının yanı sıra, kambiyo mevzuatı, Türkiye İhracatçılar Meclisi ile İhracatçı Birliklerine ilişkin mevzuat, ilgili uluslararası anlaşmalar, merkez bankası genelgeleri ve mezkur mevzuatların dayanak teşkil ettiği tebliğ ve genelgelerde* ihracat mevzuatına dahildir. Peki, bu şartlara uyan bütün mallar ihraç edilebilir mi? Hayır. Bazı malların ihracatı yasaktır, bazılarının ihracatı kayda bağlıdır, bazılarının ihracatı için yetkili mercilerden ön izin alınması gerekir.

Dış Ticaret Rejimi ve İthalat İşlemleri:İthalat işlemlerinde uyulması gereken kurallar *ithalat rejim kararı ve buna ilişkin tebliğler Türkiye’nin Ticari Haklarının Korunması, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesine İlişkin Tebliğler, Korunma Önlemleri, Gözetim Uygulamaları, Kota ve Tarife Kontenjanı İdaresi, Tekstil ve Konfeksiyon Ürünlerine İlişkin Uygulamalar ve İthal Şehadetnamesi Formu’ndan* oluşur. İthalat Rejimi Kararı’na ilişkin tebliğler, uluslararası yükümlölükler ve kalkınma planları ile yıllık programlardaki hedefler çerçevesinde, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri dâhilinde tarım ve sanayi sektörlerinin ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanır.

Dış Ticaret Politikası Araçları ve İlgili Bakanlıklar: **Ticaret Bakanlığ** ının kullandığı temel dış ticaret politikası araçları şunlardır: Gözetim Önlemleri, Korunma Önlemleri, Anti Damping Önlemleri, Anti Sübvansiyon Önlemleri, Kotalar, Tarife Kontenjanları, DİR Uygulamaları, Fire Oranları Uygulamaları, Kayda Alma Soruşturmaları, Referans Fiyat Uygulamaları, menşei, kıymet (tutar), miktar ve gümrük kaçakçılığı soruşturmaları.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tekstil ürünlerinin insan ve çevre sağlığına zararlı kimyasallar içerip içermediğine dair incelemeler ve piyasa denetim gözetim soruşturmaları yapar. **Hazine ve Maliye Bakanlığı** düşük faturalı satışlar ile ilgili vergi incelemelerini bir dış ticaret politikası aracı olarak kullanabilir. **Tarım ve Orman Bakanlığının** ithal edilen malların insan, çevre, hayvan ve bitki sağlığına uygunluk denetimleri, **Çevre ve Şehircilik Bakanlığının** insan ve çevre sağlığına zararlı malların ithalinin önlenmesine yönelik uygunluk denetimi, **Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığının** ithal edilen kara deniz ve hava araçlarının ve telekomünikasyon (haberleşme) cihazlarında insan ve çevre sağlığına yönelik uygunluk denetimi ve diğer kurumların (TSE, TPE, TAEK gibi) çalışmaları önemli dış ticaret politikası araçları olarak kullanılır.

Dış Ticaretin Denetlenmesinde Görev Alan Ulusal Kurum ve Kuruluşlar:Ticaret Bakanlığına bağlı çeşitli genel müdürlükler diğer bakanlıkların ilgili birimleri ve diğer kuruluşlarla iş birliği içinde teknik standartları hazırlar. İthal ve ihraç edilen ürünlerin hangi denetimlere tabi tutulacağı, denetimin hangi kriterlere göre, kimler tarafından ve hangi yetki ile yapılacağı ile ilgili kanun, cumhurbaşkanlığı kararnamesi, yönetmelik, genelge ve tebliğlerde belirtilir.

Dış Ticarete İlişkin Bazı Tebliğlere Göre Dış Ticarete Denetim:Tarım ürünlerinin dış ticareti söz konusu ise Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve sektör temsilcilerinin görüşlerini alarak tarım ürünlerinin ithalatına ilişkin mevzuatı hazırlar.

Sağlık sektöründe ise Sağlık Bakanlığının ilgili birimlerince iş birliği içinde teknik standartlar belirlenir. Ticaret Bakanlığı tarafından yayımlanan *Sağlık Bakanlığınca Denetlenen Bazı Ürünlerin İthalat Denetimi Tebliği'ne* göre, bakanlıkça denetlenen bazı ürünlerin ithalatı için **Sağlık Bakanlığı**ınca verilen **Kontrol Belgesi** gereklidir.

Bazı Tüketici Ürünlerinin İthalat Denetimi Tebliği'ne göre, söz konusu tebliğ kapsamındaki ürünlerin ithalatındaki fiili denetim **Dış Ticarete Risk Esaslı Kontrol Sistemi** (TAREKS) aracılığıyla yapılacak risk analizine göre belirlenir. Risk analizinde kullanılacak kriterler, gerektiğinde ilgili Bakanlıklar ile diğer tarafların da görüşü alınarak Ticaret Bakanlığınca belirlenir.

Dış Ticarete Teknik Destek Veren Ulusal Kurum ve Kuruluşlar:Dış ticarete konu olan ürünlerin teknik açıdan uygunluk denetimini yapan kuruluşların başında **Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü** gelir. **Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 456. Maddesi'nde** Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü'nün görevleri belirtilmiştir.

Söz konusu maddede genel müdürlüğün görevleri, özetle, Teknik Düzenlemeler Rejimi Kararı'nın hazırlanması ve uygulanması, uygulama usul ve esaslarının belirlenmesi, mevzuatın diğer bakanlık ve kuruluşlara verdiği yetkiler çerçevesinde yayımlanan teknik mevzuatı ilgili kuruluşlarla iş birliği yaparak dış ticaret alanında uygular. Genel müdürlük dış ticarete konu ürünlere ilişkin teknik düzenlemelere uygunluk denetimi yapar veya yaptırır.

Ticaret Bakanlığı bölge müdürlüklerindeki ürün denetmenleri, dış ticarete konu olan ürünlere **Kontrol Belgesi** verirler.

Dış Ticaretin Finansmanında Görev Alan Ulusal Kurum ve Kuruluşlar: Dış ticarete finansman sağlayan ulusal kurum ve kuruluşlar, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), ticari bankalar ve Eximbanktır. Bu kuruluşların dış ticarete yönelik finansman faaliyetleri daha fazla firmanın (işletmenin) ihracat ve ithalat yapmasına olanak tanımaktadır.

Dış Ticarete Ulusal Sivil Kurum ve Kuruluşlar: Dış ticaret faaliyetlerinde kamu kuruluşlarının yanı sıra özel sektör kuruluşlarına da çeşitli görevler verilmiştir. 5910 sayılı **Türkiye İhracatçılar Meclisi İle İhracatçı Birliklerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun** 'un 4'üncü maddesinde, ihracatçıların ihracatla ilgili birliğe üye olmaları gerekmektedir. Kanun'a (4'üncü maddeye) göre, birliklerden birine üye olan ihracatçı, diğer birliklerin uğraş alanına giren maddeleri üyelik şartı aranmaksızın ihraç edebilir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) uluslararası taşımacılıkla ilgili **TIR Karnesi İşlemleri** ve geçici ithalat ve ihracatı kolaylaştıran **ATA Karnesi İşlemleri** ile uluslararası lojistik ve dış ticarete katkı sağlamaktadır.

Yeni pazarlar ve iş olanakları yaratmaya yönelik araştırma geliştirme çalışmaları yürüten **İhracatı Geliştirme Merkezi (İGEME)** dış ticarete katkı sağlayan özel bir kuruluştur.

Dış Ticarete Dolaylı Olarak Destek Veren Ulusal Kurum ve Kuruluşlar: Türk sanayiinin büyük bir bölümünü oluşturan küçük ve orta boy işletmelerde (KOBİ) daha verimli ve ileri teknoloji ile üretim yapılması ve bu işletmelerin organizasyon ve kurumsal yapılarının geliştirilmesine yönelik faaliyetleri bulunan **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)** dış ticarete dolaylı katkı sağlamaktadır. Dış ticaret lojistiğinde **Uluslararası Nakliyeciler Derneği (UND)**, ihracatta yüksek teknolojili ürünlerin oranının artırılmasına katkı sağlayan **Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK)**, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkı sağlayan **İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV)** ve Türk Dünyası ve akraba topluluklarda altyapı çalışmaları ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmaları ile Türk ürünlerinin bu ülkelerde tanınmasına dolaylı katkı sağlayan **Türkiye İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)** gibi kamu ve sivil toplum kurum/kuruluşları dış ticarete dolaylı katkı sağlamaktadır.

Dış Ticarete Uluslararası Kurum Ve Kuruluşların Yeri: Ülkeler arasındaki ticaretin dolayısıyla uluslararası ticaretin gelişmesi için GATT önemli bir rol üstlenmiştir. 1948-1994 döneminde GATT uluslararası bir anlaşma olmasına karşılık, uluslararası bir örgüt gibi faaliyette bulunmuştur. 1995'ten sonra GATT'ın yerini alan **Dünya Ticaret Örgütü (WTO)** uluslararası ticaretin gelişmesi için faaliyette bulunmaya başlamıştır. WTO kapsamındaki anlaşmalar uluslararası ticaretin temel ilkelerini ortaya koymaktadır. Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Birliği ve diğer bölgesel örgütler bünyesindeki anlaşmalar dış ticaret kurallarının belirleyicileri arasındadır. Bunlara uluslararası ticaret ile ilgili binlerce ikili ve çok taraflı anlaşmaları da eklemek gerekir.

Dış ticaretin muhasebeleştirilmesi, bankacılık işlemleri, finansman ve vergi boyutunu ilgilendiren uluslararası anlaşmalarda dış ticarete belli kurallar getirilmiştir. Bu noktada **Uluslararası Ticaret Odasının (International Chamber of Commerce: ICC)** yayınladığı "**INCOTERMS (international commercial terms)**" önemlidir.

Dış Ticarete Teknik Destek Veren Uluslararası Kurum ve Kuruluşlar: Dış ticarete konu olan ürünlerin teknik özellikleri ile ilgili standartların belirlenmesi ve bunların uygulanması, uluslararası kuruluşların belirlediği kriterlere uygun olmak durumundadır.

Fili denetimler Uluslararası Standardizasyon Teşkilatı (ISO), Avrupa Standardizasyon Komitesi (CEN), Uluslararası Elektroteknik Komisyonu (IEC), Avrupa Elektroteknik Standardizasyon Komitesi

(CENELEC), Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (ETSI) standartlarına ya da uluslararası kuruluşlarca veya uluslararası anlaşmalarla belirlenen kriterlere göre yapılmaktadır.

Ayrıca dış ticaretle ilgili teknik düzenlemelerin DTÖ/ Ticarete Teknik Engeller Anlaşması'na uygun olması gerekir.

Dış Ticareti Geliştirici Uluslararası Oluşumlar: Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesinde ekonomik iş birliği/birleşmeye yönelik kuruluşların çalışmaları önemli yer tutmaktadır. İş birliğine yönelik kuruluşlara Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi uluslararası kuruluşları örnek verebiliriz.

B. Balassa'ya (1961) göre, ekonomik bütünleşme en zayıftan en derine doğru serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik birlik ve tam ekonomik bütünleşme olmak üzere beş aşamadan oluşur. Kitabımızda ise ekonomik birleşme çeşitleri (aşamaları), Balassa'dan (1961) biraz farklı olarak tercihli ticaret anlaşması, serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik ve parasal birlik ve tam ekonomik bütünleşme olmak üzere altı başlık altında incelenmiştir.

1. Tercihli Ticaret Anlaşması (*Preferential Trade Agreement: PTA*) ile iki veya daha fazla ülke arasında seçilmiş ürünlerin (malların ve/veya hizmetlerin) dış ticaretinde tarife ve tarife dışı engellerin azaltılarak taraflar arasında ticaretin nispeten serbestleştirilmesi amaçlanır.
2. Serbest Ticaret Bölgesi (*Free Trade Area: FTA*) oluşturmaya yönelik anlaşma hükümleri gereği, üye ülkeler kendi aralarındaki dış ticareti kısıtlayan tarife ve kota gibi sınırlamaları (engelleri) ortadan kaldırmakta, böylece dış ticareti serbestleştirmektedirler.
3. Gümrük birliğinde (*Customs Union*) üye ülkeler kendi aralarında malların serbest dolaşımına engel olan tarife (gümrük vergisi), kota ve eş etkili vergileri kaldırmaktadırlar.
4. Ortak Pazar (*Common Market*), gümrük birliğine göre ekonomik bütünleşmenin (birleşmenin) daha derinleştiği bir aşamadır. Ortak pazarda amaç, üye ülkeler arasında malların, sermayenin, hizmetlerin ve kişilerin (iş gücü ve girişimci) serbest dolaşımını sağlamaktır.
5. Ekonomik ve parasal birlik (*Economic and Monetary Union: EMU*), mal, hizmet ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımının sağlandığı Ortak Pazar'dan bir sonraki aşamadır. Ekonomik ve parasal birlikte (EPB) üye ülkeler ekonomi ve para politikalarını uyumlaştırarak neredeyse tek bir ulusal devlet gibi hareket etmeye çalışırlar.
6. Tam Ekonomik Bütünleşmede (*Complete Economic Integration*) üye ülkelerin ekonomi politikalarında herhangi bir kontrolü bulunmamakta, üye ülkeler arasında tam parasal birliğin yanı sıra maliye politikasında tam (tama yakın) uyum gerçekleşmektedir. Tam ekonomik bütünleşmede her alanda ortak politikalar uygulandığından ulusal kurumlardan daha fazla uluslararası yetkiye sahip kurumlar yaygındır.

Dış ticareti düzenleyen anlaşmalar;

- Dünya Ticaret Örgütü Kuruluş Anlaşması ve kapsamındaki anlaşmalar (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması, Hizmetler Ticareti Genel Anlaşması (GATS), Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması (TRIPS), Ticarete Teknik Engeller Anlaşması, Tekstil ve Giyim Anlaşması)
- Bazı ürünlerin dış ticaretine kısıtlama veya yasaklama getiren anlaşmalar (Kimyasal Silahlar Sözleşmesi gibi)
- Bölgesel anlaşmalar (serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği ve ortak pazar gibi)

- İkili anlaşmalar (tercihli ticaret anlaşması)
- Diğer anlaşmalar

Dış Ticareti Kolaylaştırmaya Yönelik Koordinasyon Yöntemleri

Dünyada ülkelerin dış ticaretlerini kolaylaştırmaya yönelik farklı koordinasyon yöntemleri uyguladıkları görülmektedir (Deliçay, 2015; 15). Bu yöntemleri dört grupta toplamak mümkündür. Bunlar;

- Daimi Koordinasyon Komiteleri
- Geçici Komiteler
- Toplantılar
- Yazışmalar

2-Yurt İçinde Dış Ticarete Finansman Sağlayan Kuruluşlar

T.C. Merkez Bankası

11 Haziran 1930 tarihinde bir anonim Őirket olarak kurulan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Türkiye ekonomisinin istikrara kavuŐmasında önemli görevler üstlenmiştir. TCMB Türkiye’de para ve kur politikasından sorumludur.

Temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olan TCMB, ayrıca finansal sistemde istikrarı sağlayıcı önlemleri almakla da görevlendirilmiŐtir. Bunun yanı sıra, Türkiye’de tedavülde olan banknotların basımından ve dolaşımının sağlanmasından, ödeme sistemlerinin kurulması ve iŐletilmesi ile uluslararası rezervlerin yönetilmesinden de TCMB sorumludur.

T.C. Merkez Bankasının Temel Görev ve Yetkileri

TCMB’nin temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. TCMB, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirlemektedir.

14 Ocak 1970 tarihinde çıkarıldıktan sonra zaman zaman revizelere uğrayan 1211 Sayılı Kanunun 4. Maddesinde TCMB’nin görevleri Őu Őekilde sıralanmıŐtır:

- Para politikasını yönlendirmek için açık piyasa işlemleri yapmak,
- Hükümetle birlikte Türk lirasının iç ve dış değerini korumak için gerekli tedbirleri almak ve yabancı paralar ile altın karŐısındaki muadeletini tespit etmeye yönelik kur rejimini belirlemek,
- Türk lirasının yabancı paralar karŐısındaki değerinin belirlenmesi için döviz ve efektiflerin vadesiz ve vadeli alım ve satımı ile dövizlerin Türk lirası ile deęiŐimi ve diğer türev iŐlemlerini yapmak,
- Reeskont ve avans işlemleri yapmak,
- Ülke altın ve döviz rezervlerini yönetmek,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemektir.

1211 Sayılı Kanunun 4. Maddesinde TCMB’nin temel yetkileri ise Őu Őekilde sıralanmıŐtır;

- Türkiye’de banknot ihracını gerçekleŐtirmeye,
- Devlet ekonomi politikası ve stratejileri doğrutusunda para politikasının uygulanmasını gerçekleŐtirmeye,